

48733: Børn med sproglige udfordringer 3

Udviklet af:

Marianne Svanholt

Københavns Professionshøjskole UCC

2018

1. Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB)

Moder-FKB:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

Arbejdsfunktioner

AMU-uddannelsen omfatter arbejdet med børn 0-5 år og henvender sig til pædagogmedhjælpere, pædagogiske assistenter og dagplejere. Uddannelsen sikrer en grundlæggende viden om arbejdet med børn, der har særlige behov for sprogstimulering.

AMU-uddannelsen er udviklet som et tilbud til en faglig fordybelse i forhold til læreplanstemaet: Kommunikation og sprog på dagtilbudsområdet. Uddannelsen anbefales til medarbejdergrupper, der har behov for en grundlæggende faglig viden i forhold til at arbejde med børn med sproglige udfordringer.

Indholdet er dog også relevant for faggrupper, der ikke arbejder med pædagogiske læreplaner, men som har brug for viden om børns sprogudvikling og sprogstimulering, f.eks. plejefamilier, pædagogisk personale der arbejder i folkeskolen og ansatte på SFO/fritidshjem.

Deltagerforudsætninger

Ingen særlige forudsætninger, dog er arbejdserfaring med børn en væsentlig fordel.

Relevante uddannelser at kombinere med

Uddannelsen giver forudsætninger for at arbejde målrettet, selvstændigt og kreativt med børn, der har sproglige udfordringer. Deltageren bør have forudsætninger svarende til uddannelsen "Børns sproglige udvikling 1" og "Børns kommunikation og sprog 2" før uddannelsens start. Den anses som et nødvendigt fundament og fagligt grundlag, for at medarbejderen efterfølgende kan reflektere, handle og perspektivere i relation til øvrige læreplanstemaer og det pædagogiske læringsmiljø.

Se <http://www.epos-amu.dk/Uddannelser/Dagtilbud/AMU-uddannelser-paa-dagtilbudsomraadet/Boerns-sproglige-udvikling>

Uddannelsen kan også med fordel kombineres med Pædagogmedhjælper i daginstitutioner, Arbejdet som dagplejer samt alle uddannelser i forbindelse med den styrkede pædagogiske læreplan.

Se uddannelsens sammenhæng til øvrige AMU-uddannelser på dagtilbudsområdet på <http://www.epos-amu.dk/Uddannelser/Dagtilbud>

2. Ideer til tilrettelæggelse

Uddannelsen har en varighed på 3 dage (22,2 timer) og forudsætter, at deltagerne har en basal viden om børns sprogudvikling og kommunikation.

Forløbet kan både afvikles som tre fortløbende dage og et splitforløb, hvor der mellem undervisningsdage arbejdes med f.eks. iagttagelse af børns sprog og afprøvning af aktiviteter for børn med sproglige udfordringer.

Uanset afholdelsesform er det vigtigt, at den opnåede indsigt i børns sprog og kommunikation både forbindes til det konkrete pædagogiske arbejde med børns sprog og med målene for børnenes sprogudvikling.

3. Temaer

Uddannelsens mål er:

- Deltageren har indsigt i de mest udbredte årsager til verbale og nonverbale sprogvanskeligheder og kan herigennem bidrage til at vurdere, hvilke børn der har brug for særlig støtte.
- Deltageren har redskaber til at iagttage børnenes evne til at udtrykke sig og kan derigennem medvirke til at vælge den støtte, som det enkelte barn har brug for.
- Deltageren har kendskab til den lovpligtige sprogvurdering og kan gennem dialog og lege medvirke til at stimulere sprogudviklingen hos de børn, hvis sprogudvikling kræver særlig støtte.
- Deltageren kan indgå i dialog og samarbejde med kolleger, forældre og talepædagoger om at styrke børnenes sprogudvikling.

Målene kan dækkes gennem følgende temaer

Tema- og emneoversigt

- Tema 1: Sprogvanskeligheder
- Tema 2: Sprogvurderingen som redskab for målrettet stimulering af børn med sprogvanskeligheder
- Tema 3: Samarbejde med forældre, kolleger og talepædagoger

Tema 1. Sprogvanskeligheder

(mål 1 og 2)

Det forudsættes, at deltagerne har viden om, hvordan børn lærer sprog (Børns sprogudvikling). På baggrund heraf arbejdes der med de mest almindelige sprogvanskeligheder hos børn. Uddannelsen retter sig mod de sproglige udfordringer børn kan have som følge af, at de grundlæggende redskaber til sprogbearbejdning ikke er til stede i optimal grad. De særlige problemstillinger omkring børn med andet modersmål end dansk, er således valgt fra.

Afsættet for uddannelsen er i relation til Den styrkede pædagogiske læreplan, som udgør rammen og retningen for det pædagogiske arbejde med børns trivsel, sundhed, udvikling og læring. Læreplanstemaet ”kommunikation og sprog” er sammen med hele tilgangen til barnet – beskrevet som fundamentet for arbejdet – og er således også et forventet afsæt i alle drøftelser gennem uddannelsen. Deltagerne skal kende til dette – ligesom de skal kende til de overordnede pædagogiske mål for læreplanstemaet.

Det er fundamentalt for et barns personlige og sociale udvikling, at barnet er i stand til at bruge sproget til at kommunikere med andre børn og voksne og dermed give udtryk for egne behov, følelser og holdninger.

Ligeledes er sproget én af de vigtigste kilder til at forstå andre og lære om den verden, der omgiver dem, En undersøgelse fra Evalueringsinstituttet viser imidlertid, at omkring 15% af alle børn har brug for særlig støtte til deres sprogudvikling enten i form af en talepædagog og/eller en særlig sprogindsats i hverdagen.

For at kunne støtte op omkring barnets sprog, må deltagerne have en grundlæggende viden om forskellige typer af sprogvanskeligheder.

Der kan være mange forskellige årsager til sprogforstyrrelser, nogle er fysiologiske, andre sociale eller det kan skyldes psykiatriske lidelser. En stor del handler om hjernens evne til at bearbejde og producere sprog. Da årsagerne er forskellige, bør indsatsen derfor også være det. Dialogisk læsning og mundmotoriske øvelser er langt fra svaret på alle børns sproglige udfordringer.

Emne 1. Sprogets lydside

Børn lærer at tale på forskellige tidspunkter, uden at man behøver at tale om vanskeligheder. De fleste børn har udtalefejl indtil 3½ til 4 års-alderen. Drengene taler gennemsnitligt lidt senere end piger. Nyere forskning peger på, at de dele af hjernen, som har med sprog at gøre, er lidt anderledes indrettet hos drenge end hos piger.

Et barn på tre år kan sige de fleste ord, der begynder med konsonanterne: b, d, f, m, n, p og v. Herefter kommer ord, der begynder med lydene l, t, h, s, g, k og r. Lidt sværere er det at sætte to konsonanter sammen som i "blå", "plaster", "flere" "glas" eller "traktor", nogle børn begynder på dette omkring 3 års alderen og andre tidligere.

Det er ofte ord som begynder med k, g og r, der kan være svært for børnene at udtale.

Omkring 4 års-alderen kan børns tale almindeligvis forstås af fremmede. Er barnets tale fortsat vanskeligt at forstå, kan det hæmme barnet socialt i samværet med andre børn og voksne. Her kan man bede deltagerne give eksempler fra deres pædagogiske praksis på børn, der er hæmmet af, at de ikke taler tydeligt. Bed desuden deltagerne beskrive, hvordan det hæmmer børnene, og hvad det er ved børnenes udtale, der gør deres tale utydelig.

At tilegne sig sproglyde er en kompleks opgave for et barn. Barnet skal være i stand til at skelne mellem de forskellige sproglyde, lagre dem i hukommelsen og det skal kunne dele talen op i mindre enheder for at forstå, hvornår et ord begynder og slutter. Udtalevanskeligheder skyldes sjældent egentlige mundmotoriske vanskeligheder eller andre afvigelse i taleapparatet som f.eks. læbe-ganespalte eller cerebral parese.

Der kan være børn, som godt ved hvordan ordet skal lyde, men ikke kan udtale det, og der kan være børn, som ikke kan høre ordet rigtigt og derfor ikke kan sige det.

Børn med hørenedsættelser har ofte udtaleproblemer, fordi de ikke har kunnet høre ordet korrekt. Er ordene først automatiserede, vil udtalefejlen ofte fortsætte selvom barnets hørelse er blevet normal. Redskaber til om-programmering kan være rim og remser, hvor det fejlindkodede ord indgår sammen med lydæssigt korrekte beslægtede ord.

Karl havde fået automatiseret ordet "kræfter" forkert. Han har nyligt lært et nyt udtryk "kraftidiot", som udtales korrekt. Til Karls store fornøjelse har vi lavet remsen: Krasse Karls kræfter knuser kraftidioten Krølles kran

Hos nogle børn udvikles evnen til at kontrollere og koordinere af de muskler, der skal til for at forme sprogets lyde, senere end hos gennemsnittet – og deres tale er derfor vanskelig at forstå. Barnet ved godt,

hvordan ordene skal lyde, men kan ikke frembringe de rigtige lyde. Her spiller arvelighed ind, da 30-60% af børn med udtalevanskeligheder har mindst et nært familiemedlem, som også har haft udtalevanskeligheder (verbal dyspraksi). Det er imidlertid kun de færreste børn med udtalevanskeligheder, der har problemer med mundmotorikken.

Der er forskellige øvelser som kan fremskynde udviklingen i mundmotorikken. Præsenter deltagerne for et udvalg og fortæl, hvilke lyde øvelserne er udviklende for. Gør samtidig opmærksom på, at dette kun bør ske i samarbejde med en audiologopæd, som kan afgøre om barnet har mundmotoriske problemer.

Endelig kan udtalevanskeligheder skyldes hjernens evne til at bearbejde og opfatte de sproglige input. Det kan være umoden opmærksomhed over for sprogets lyde pga. en for kort arbejdshukommelse, der gør det vanskeligt at lagre de enkelte lyde eller lydtrækkefølger i hukommelsen. En anden årsag kan være, at barnets hjerne ikke "hører" forskel mellem f.eks. r og l eller b og p, hvad det normale barn er i stand til fra fødslen. Hører er sat i anførselstegn, fordi det ikke er hørelsen, men hjernens evne til at opfatte det hørte, der er problemet. Ordene bil og pil vil f.eks. lyde ens.

Ordet	udtale
nede	neje
skib	gib
stol	dol

For at deltageren kan vælge den rigtige sprogstimuleringsstrategi, præsenteres relevante metoder til iagttagelse, som gør det lettere i samarbejde med logopæd/talepædagog at afgøre, hvad barnet har brug for. Det kan være at skrive ned, hvilke ord, barnet ikke kan udtale og hvordan barnet udtaler dem. Her kan man se, om barnet følger mønsteret for mestring af forskellige lyde, men blot med forsinkelse. Er mønsteret atypisk, kan udtalefejlene måske skyldes aktuel eller tidligere nedsat hørelse eller manglende evne til at skelne mellem forskellige lyde.

Et andet redskab kan være en test, hvor man undersøger om barnet ved, hvordan ordet skal lyde. Dvs. om det rigtige ordbillede er indkodet i den sproglige hukommelse.

Testen kan udformes sådan, at man tager netop de ord, som barnet udtaler forkert. Ved barnet, hvordan ordet skal lyde, er der f.eks. ingen grund til at de voksne gentager ordet "overtydligt" eller endnu værre retter barnet.

	Anton siger...	Bertha siger...
<p>Start med at tale med barnet om, hvad tegningerne forestiller og præsenter barnet for Anton og Bertha.</p> <p>Den voksen spiller Anton og Bertha, og barnet fortæller dig hvem af de to, der udtaler ordet rigtigt</p>		
	<u>skovl</u>	<u>govl</u>
	<u>bise</u>	<u>spise</u>
	Nu-de	<u>knude</u>

Emne 2. Sprogets struktur

Børn tilegner sig grammatikkens systemer og regler ved at høre sproget i brug igen og igen. Derved kan barnet opfatte de mønstre og regelmæssigheder, som grammatikken rummer. Barnet kan have vanskeligheder ved at sætte ordene i den rigtige rækkefølge, skelne mellem ental og flertal eller nutid og datid og for de lidt større børns vedkommende at udvikle et komplekst sprog med brug af bisætninger mv. Årsagerne kan være meget forskellige. Det kan være miljømæssige årsager, hvor barnet ikke får tilstrækkeligt input til at afkode sprogets struktur. Her vil hjælpen bestå i flere samtaler med barnet.

Men vanskelighederne kan også skyldes, at barnet ikke har redskaberne til at bearbejde de sproglige strukturer. Der kan være tale om kort arbejdshukommelse, som gør at sproglige informationer kun kan bearbejdes i så små informationsenheder, at det er vanskeligt at afkode de grammatiske strukturer. Ved lange sproglige input vil barnet stå af og miste tråden og ved lange sætninger vil barnet ofte kun kunne huske det første eller sidste af informationen. Talen vil som oftest være præget af korte sætninger og ind i mellem besvær ved at finde de rigtige ord, da automatiseringen af ord i langtidshukommelsen er vanskeliggjort af en kort arbejdshukommelse.

Barnet kan støttes ved, at der tales i korte og klare sætninger og ved, at den voksne holder pauser i talestrømmen, sådan at barnet får bedre mulighed for at bearbejde betydningen. Visuel understøttelse, hvor det er muligt f.eks. ved instruktioner eller samtaler om fællesoplevelser i daginstitutionen, vil også kunne hjælpe barnet med at fastfolde sammenhæng og forståelse. Dialogisk læsning er også en god mulighed, fordi der holdes pauser og barnets forståelse inddrages.

Deltagerne kan arbejde med dialogøvelser i forhold til præcis sprogbrug og brug af pauser samt udarbejde eksempler og understøttende visualiseringer.

Udover arbejdshukommelsen, kan årsagen også være, at barnets hjerne ikke er gearret korrekt til at afkode de grammatiske strukturer. Barnets tale vil her være præget af forkert ordstilling eller direkte kaotisk tale, hvor sætninger blandes eller startes flere gange. Barnet siger f.eks. ”i går mig lege parken”, i stedet for ”i går legede jeg i parken”. Støtten kræver her en særlig faglig ekspertise og vejledning af logopæd/talepædagog.

Også her bør deltagerne præsenteres for metoder til relevante iagttagelser, som kan videregives til en logopæd/talepædagog. Det kan f.eks. være notering af eksempler på barnets sætningsstruktur eller eksempler på, hvor barnet stopper sin tale for at omformulere sine sætninger.

Emne 3. Ordforråd og sprogforståelse

Barnets første ord vil oftest være navneord, udråbsord herefter udsagnsord, tillægsord og til sidst funktionsord.

Når danske børn er 30 måneder, er der en spredning i deres ordforråd fra 250 ord for de børn, der har færrest ord, til ca. 720 ord for de børn, der har det største (Syddansk Universitet).

Hvis barnet ikke kan sætte ord på sine følelser eller fortælle om sine oplevelser eller ideer og intentioner på et alderssvarende niveau, vil barnet let blive sat uden for fællesskabet, fx i forhold til rollelegen, der er et utroligt vigtigt læringssted for sprogudvikling, men også andre behov, som fx dannelse og interaktion med andre børn.

Når vi ser på ordforrådet, må vi se på både det passive og aktive ordforråd. Som oftest forstår børn langt flere ord end de selv bruger aktivt. F.eks. kan mange 10 måneder gamle børn med stor sikkerhed udpege forskellige frugter (Hvor er bananen, æblet, pæren.?) uden at kunne sige et eneste af ordene selv.

Når man møder et barn med et lille aktivt ordforråd, er det vigtigt at vide, hvad barnet forstår og ikke forstår betydningen af. Her kan det også være relevant at se på barnets forståelse af ordklasser: navneord, udsagnsord, tillægsord og om barnet forstår abstraktioner. Hvis man f.eks. har bemærket, at barnet ikke udtrykker sig om størrelsesforhold, kan man via billeder bede barnet pege på den lille hund og den store hund eller den lange slange og den korte slange. Desuden kan barnet have svært ved at forstå overført betydning, hvad børn ellers er i stand til i 4 års-alderen. Det kan f.eks. være vendinger som ”Far er lige på trapperne”.

Et lille ordforråd og manglende alderssvarende begrebsdannelse kan skyldes manglende sprogstimulering, men kan også have rod i forskellige former for dysfasi. Det kan være impressivt (opfattelse og forståelse), ekspressivt (udtryk) kort arbejdshukommelse, problemer med at skelne og adskille sprogets lyde eller hente de rigtige ord frem fra langtidshukommelsen. En dreng på 3 år kunne f.eks. ikke udtrykke, at han var sulten. I stedet hentede han en tallerken og pegede på den.

Dysfasi definition:

Specifik indlæringsvanskelighed, der medfører impressive og/eller ekspressive sproglige vanskeligheder, som ikke kan forklares ud fra faktorer som mental retardering, autisme, hørenedsættelse mv.

Man er også begyndt at anvende den internationale betegnelse SLI (Specific Language Impairment), der dækker over det samme.

Nyere forskning peger på, at de fleste af disse vanskeligheder skyldes afvigelser i hjernens evne til at opfatte, bearbejde og udtrykke sprog. Afvigelse synes endvidere genetisk betingede. Har et barn forældre eller søskende med dysfasi, er der ca. 50% risiko for at barnet også er dysfatisk.

Barnet kan også have vanskeligt ved at overføre ord og begreber til en anden kontekst, fordi evnen til at afkode betydningen i nye sammenhænge er svækket. Hvis vi viser barnet et billede af en klapvogn og spørger, hvad passer sammen med klapvogn? Baby, barnevogn eller flagstang, så vil børn uden bearbejdningsproblemer svare baby eller barnevogn, mens barnet, hvis hjerne har vanskeligt ved at kategorisere og springe til nye kontekster, har svært ved at svare eller skal bruge længere tid til at finde svaret.

Andre årsager kan være autisme eller mental retardering.

Emne 4. Pragmatiske vanskeligheder

De pragmatiske vanskeligheder handler om de skrevne og uskrevne regler for, hvordan man taler i forskellige kontekster. F.eks. at man skiftes til at tale, ikke taler i munden på hinanden, taler for højt eller for lavt, hvilke udtryk det er Ok at anvende i hvilke sammenhænge osv.

Mange af disse eksempler får tit én til at tænke på børn med dårlig opdragelse. Indtil en vis alder siger børnene alt, hvad de tænker, hvis de har ordene til det. Gennem omgivelsernes reaktioner lærer de gradvist, at man f.eks. ikke skal råbe ind i øret på den fremmede dame i bussen, kommentere folks udseende negativt eller sige idiot til hvem som helst. Nogle børn har ikke sproglige rollemodeller, som lærer dem de gængse regler for ”pæn sprogbrug”, men det behøver ikke altid at være årsagen.

Pragmatiske vanskeligheder er ofte svære at identificere, da de ofte optræder sammen med andre vanskeligheder. Det kan være forskellige træk inden for dysfasispekteret, som gør at barnet har vanskeligt ved at knække koden for ”pænt” og ”grimt” sprog (klassifikation, konkret kontekstskift).

Afsluttende bemærkning til temaet sprogvanskeligheder

Deltagerne skal selvfølgelig ikke kunne placere alle disse mere komplekse sprogforstyrrelser, men de skal have en viden om, at de findes, fordi det er forudsætningen for, at de voksne omkring barnet er opmærksomme på og også registrerer sproglige vanskeligheder, som har at gøre med grammatik, begrebsforståelse, klassificering og forståelsestempo (arbejdshukommelsen). Det anbefales, at deltagerne arbejder med cases, der gør, at de får en god fornemmelse af sprogforstyrrelserne inden for dysfasispekteret.

Dette er specielt vigtigt nu, hvor ikke alle børn skal sprogvurderes, men kun dem, hvor der er en formodning om, at barnet kan have behov for sprogstimulering. En del børn, som har behov for særlig støtte til sprogudviklingen bliver overset, konkluderer en rapport fra Evalueringsinstituttet fra 2011: ”Det vurderes, at ca. 15% af de sprogligt svageste børn i en børneårgang skal have sproghjælp enten af en talepædagog, eller ved at pædagogerne har ekstra fokus på barnets sprog i hverdagen. Men i dag opdager kommunerne kun 6,2% og ikke de 15%, der har behov for hjælp, viser en ny EVA-undersøgelse, som fokuserer på etsprogede børn i dagtilbud”. Rapporten fortæller desværre ikke, hvilke sprogvanskeligheder, der typisk overses, men andre har peget på, at mange børn med andet modersmål end dansk, som har taleforstyrrelser, ikke opdages, fordi deres manglende talesprogsudvikling mere eller mindre automatisk tilskrives deres tosprogethed. (Kilde – se litteraturliste).

Tema 2: Sprogvurderingen som redskab til sprogstimulering

(mål 3)

I 2007 blev der indført et lovkrav om, at alle forældre til børn i alderen omkring 3 år, skulle tilbydes en sprogvurdering af barnet. Dette blev i 2010 ændret til, at alle dagtilbud er forpligtet til at vurdere de treårige børn, hvis det vurderes at der er forhold, der giver formodning om, at barnet kan have behov for sprogstimulering. Samtidig blev der åbnet op for, at kommunalbestyrelsen kan beslutte at rykke sprogvurderingen frem til 2 års-alderen. Der er udviklet sprogvurderingsmaterialer til børn i forskellige aldre, men vi skal her koncentrere os om dem, der er udviklet til de mindste børn.

Sprogvurderingsredskabet, som findes i adskillige udgaver, giver viden om børns sproglige udvikling inden for de vigtigste sproglige dimensioner.

Testen for de 3-årige kan fx måle:

- Sprogforståelse
- Ordforråd
- Rim (lydlig opmærksomhed)
- Kommunikative strategier

Præsenter deltagerne for nogle eksempler på sprogvurderingsredskaber og opgavetyper. Fælles for de forskellige sprogvurderingsmaterialer er, at børnenes svar kan omsættes til et scoringsark, hvor barnet kan placeres i en af følgende indsatsgrupper:

1. Generel indsats

Børn, som har et alderssvarende sprog og har behov for generel sprogstimulering i dagtilbud og hjem

2. Fokuseret indsats

Børn, hvis sprog ikke er helt alderssvarende og derfor har behov for målrettet sprogstimulering i dagtilbud og hjem. PPR kan inddrages konsultativt

3. Særlig indsats

Børn, hvis sprog ikke er alderssvarende, og som derfor har behov for målrettet og evt. individuel sprogstimulering og/eller specialpædagogisk bistand ved PPR.

En registerundersøgelse af de treåriges resultater viser, at drenge har større sandsynlighed for at have behov for en sprogindsats end piger. Resultaterne kan skyldes, at drenges sproglige udvikling på dette alderstrin forløber langsommere end pigers. Derfor burde piger og drenge måske have hver sin normaludviklingskurve.

Sprogvurderingen skal anvendes til at identificere sproglige udfordringer og ressourcer og bidrage til, at sprogstimuleringen i dagtilbuddet bliver tilrettelagt, så der bliver taget afsæt i det enkelte barns forudsætninger og behov. Det er her deltagerne kommer ind i billedet. De skal ikke foretage sprogvurderingen, men kende til den, fordi den ikke kan stå alene, men skal suppleres af iagttagelser fra dem, der har med barnet at gøre til daglig. Desuden skal der fastlægges en handlingsstrategi for barnet, hvordan der bedst muligt kan støttes op om dette barns specifikke sproglige udfordringer. Det anbefales, at deltagerne arbejder med cases som kan konkretisere og levendegøre de sprogpedagogiske problemstillinger. Endvidere kan deltagerne arbejde med at opstille konkrete mål for sprogudviklingen og vælge relevante evalueringsredskaber.

Tema 3. Samarbejde med kolleger, forældre og talepædagoger

(mål 4)

I vejledningen for dagtilbud står der: ”Kommunalbestyrelsen har ansvaret for at sikre, at barnets forældre inddrages i forbindelse med sprogvurdering efter stk. 1, 2 og 4 og sprogstimulering efter stk. 7 og 8, og at forældrene får vejledning i selv at understøtte deres barns sproglige udvikling”. Samtidig har Den styrkede pædagogiske læreplan også villet styrke inddragelsen af forældrene som en aktiv samarbejdspartner omkring barnets udvikling.

Forældrene kan inddrages i selve sprogvurderingen idet de fleste sprogvurderinger også indeholder en forældredel. Inddragelsen af forældrene allerede her, kan give gode muligheder for udveksle viden om barnet og fremme forståelsen af sprogudviklingen. Er det relevant at inddrage en talepædagog, kan daginstitutionen også med fordel samarbejde med forældrene om at støtte barnet og i fællesskab forholde sig til om indsatsen bærer frugt.

Som afsæt kan deltagerne arbejde med egne eksempler eller cases, som belyser forskellige problemstillinger ift. forældresamarbejde og samarbejde med kolleger og talepædagoger.

4. Opgaver og undervisningsmaterialer

Tema 1. Sprogvankeigheder

Emne 1. Sprogets lydside

Opgave 1.1

Case

Søren på 4 år taler hurtigt og meget. Men det kan være vanskeligt for voksne og børn at forstå, hvad han siger. Han kan ikke sige kn, sk, br, fl mv. (dobbeltkonsonanter)

- Overvej hvilken betydning det har for Søren selv, at han ikke altid bliver forstået
- Overvej hvad I kan gøre for at støtte Søren's udtale

Opgave 1.1.2

Case.

Jacob på 4 ½ år har en del lyde, som han har vanskeligt ved at udtale. Forældrene er meget obs på Jacobs udtale og efter ham, hver gang han udtaler noget forkert. Jacob har nu udviklet den strategi, at han undgår de ord, hvor han har svært ved udtalen – han omskriver eller vælger et ”nabobegreb” siger f.eks. ”pink” i stedet for ”rød” og ”kop” i stedet for ”krus”. Jacob vil helst ikke tale, når der er voksne i nærheden. Han snakker løs sammen med andre børn, når han ikke tror voksne hører med.

- Hvad vil I gøre for at få Jacob ud af taleblokeringen med voksne
- og støtte udviklingen af hans udtale?

Opgave 1.1.3

Case.

Ole på 4 år havde i vuggestuealderen mange mellemørebetændelser og fik indlagt dræn flere gange.

Han kom pga. problemerne med hørelsen lidt sent i gang med at tale. Ole har ikke problemer med hørelsen mere, taler meget, men han udtaler mange ord forkert. Ole siger f.eks. ”kus” i stedet for ”krus”, men han kan godt sige ”kraftidiot” – et udtryk han har lært for nylig.

- Hvad tror I er årsagen til Oles fejludtaler?
- Hvad vil I gøre for at afhjælpe dem? Foreslå en leg/aktivitet?

Opgave 1.1.4

Case:

I har lagt mærke til, at Ditte på 4½ nogle gange vælger nogle forkerte ord. Hun siger f.eks. ”du skal basse på” eller ”Den kan jeg godt synge. Den er ret”. Hvis I gentager hendes sætning med det rigtige ord, f.eks. ”Ja, den er let” kigger hun lidt undrende på jer og siger, ”ja, det er jo det jeg siger”.

- Giv et bud på, hvad den kan være årsag til, at Ditte siger ordene forkert? Begrund jeres svar
- Hvad vil I gøre for at støtte Ditte i at vælge de rette ord?

Opgave 1.1.5

Vælg nogle børn med udtaleproblemer, lav et skema, hvor I skriver ned, hvilke ord børnene har vanskeligt ved at udtale, og hvordan de udtaler dem. Husk også at angive barnets alder.

Se dernæst på det enkelte barn.

- Er der et mønster i udtaleproblemerne?
- Hvad kan det skyldes?
- Hvad vil I evt. spørge en logopæd/talepædagog og forældrene om?

Emne 2. Sprogets struktur

Opgave 1.2.1

Case:

Anne Sofie på knapt 5 år har vanskeligt ved at holde koncentrationen ved længere forklaringer og historier. Hun fanger sjældent det hele, kan ofte kun huske det første af, hvad der er sagt. Selv taler hun i meget enkle og korte sætninger - som oftest helsætninger. Når hun skal fortælle om f.eks. et længere handlingsforløb, går hun ofte i stå og leder efter ordene, selvom hun godt ved, hvad hun vil fortælle.

- Hvad tror I kan være årsagen til Anne Sofies meget enkle sprog og problemer med at fortælle kan være?
- Hvad kan I gøre i dagligdagen for at støtte udviklingen af en mere kompleks sprogstruktur hos Anne Sofie?
- Hvad kan I gøre for at støtte Anne Sofies evne til at fortælle?

Opgave 1.2.2.

Case.

Arne på 4 år har et alderssvarende ordforråd, men ordstillingen i hans sætninger er ofte forkert og tilfældig – ”hun den så, han den gik” eller han må starte forfra, fordi hans sætning ”går i stykker”. Arne forstår, hvad andre siger, mens både for voksne og børn kan have vanskelig ved at forstå ham. Arne virker irriteret eller ked af det, når andre ikke forstår ham.

- Hvad tror I kan være årsag til Arnes problemer med sætningsstrukturen?
- Hvad kan I gøre for at støtte Arnes kommunikation
- Hvilke initiativer vil I tage for at støtte Arnes sprog?

Emne 3. Ordforråd og sprogforståelse

Opgave 1.3.1

Case:

Alma på 3 år har et begrænset ordforråd – hun kender ordene for de vigtigste ting i dagligdagen, men har ikke ord til at skelne mellem f.eks. kop, krus og glas – hun kalder det alt sammen ”kop”. Ligeledes er hendes begreber forenkede, f.eks. kalder hun både børn og voksne af hunkøn for ”pige”. Udtale og sætningsstruktur (semantik) er OK. Alma er tryk og glad, forældrene er kærlige, men de kommunikerer mest nonverbalt med Alma.

- Hvad vil I gøre for at give Alma ”flere ord” og nuancere hendes begreber?
- Hvordan vil I eventuelt inddrage forældrene?

Opgave 1.3.2

Case:

Peter og Poul på 3½ er bedste venner, de leger godt sammen. Det er fysisk betonedede lege – de er superhelte eller kører ræs i mooncars. Men de er ret fåmælte – i legen bruges sproget mest til lydeffekter. Samtaler om temaer som f.eks. farver og dyr interesserer dem meget lidt – her svarer de med enstavelsesord. Deres udtale er fin, men sætningerne generelt meget korte og enkle. De er ikke gode til at fortælle om deres oplevelser. Deres sprogforståelse virker alderssvarende og de lytter koncentreret og længe, hvis emnet interesserer dem, f.eks. noget med store maskiner eller dinoer.

- Hvad vil I gøre for at få Peter og Poul til at bruge deres sprog mere aktivt?
- Hvordan kan I inddrage forældrene for at understøtte Peter og Pouls evne til at fortælle

Opgave 1.3.3

Case:

Line er en velfungerende pige på 4½ år. Men I har lagt mærke til, at hun har svært ved at forstå sammenhænge. I har f.eks. et spil, hvor man skal lægge brikker sammen med ting, der matcher. Det kan være en fiskestang og en fisk eller en ildebrand og en brandbil. Her står Line helt af. Når Line selv skal bruge begreber som lille og stor eller oppe og nede, er det typisk for hende, at hun samtidig symboliserer ordet med gestik (lille/stor afstand mellem fingrene, peger op eller ned).

- Hvad tror I Lines problemer med sammenhængs- og begrebsforståelse kan skyldes?
- Hvis I vil søge hjælp til at støtte Line hos en logopæd/talepæd, hvordan vil I så fremlægge Lines problem og hvordan vil I forberede jer?

Emne 4. Pragmatiske vanskeligheder

Opgave 1.4.1

Case:

Jon på 4 år har et sprog, der ofte chokerer de voksne og undrer de andre børn. Han bruger ofte udtryk som: hold pikken for dig selv, knep dig selv mv. Jon blev anbragt i en plejefamilie for ½ år siden, fordi moderen er narkoman og ernærer sig ved prostitution i hjemmet. Jon er i øvrigt inde i en god udvikling og har ingen andre sproglige vanskeligheder.

- Kom med forslag til, hvordan I kan hjælpe Jon med at få en mere socialt acceptabel sprogbrug

Opgave 1.4.2

Case:

Peter på godt 3 år råber meget højt. Hans hørelse fejler intet og han er en glad og tillidsfuld dreng. Men de andre børn er begyndt at undgå ham i indendørs lege. "Ham gir ondt i ørerne", siger de. Peter er den yngste i en søskendeflok på 4 drenge – og familien er generelt ret højrøstede.

- Hvilke konsekvenser kan de få for Peter, at han råber så højt?
- Hvad kan I gøre for at lære Peter at dæmpe sin stemme?
- Forestil jer, at I også vil inddrage forældrene i Peters problemstilling, hvordan vil I præsentere Peters problem for dem og hvilke råd kan I eventuelt give forældrene?

Opgave 1.4.3

Case:

Beate på 3½ har det med at afbryde både børn og voksne. Når hun har lyst til at sige noget, gør hun det, hæver sin stemme og overdøver de andre. Beate afbryder også sine forældre, som tier, når Beate taler. Beate er i øvrigt en velbegavet og fantasifuld pige med et godt sprog. De voksne kan ikke altid skjule deres irritation over Beates afbrydelser. I den pigegruppe på 3, hvor Beate leger, har der udviklet sig en samtalekultur, hvor den, der taler højest, er den der har ordet.

- Kom med forslag til, hvad I kan gøre for at få Beate til at give andre plads til at tale
- Kom med forslag til, hvordan I kan arbejde med pigegruppens samtalekultur
- Kom med et forslag til, hvordan I kan inddrage Beates forældre

Opgave 1.4.4

Lav en liste over de samtaleregler I oftest har oplevet, børnene har behov for at lære. Giv konkrete eksempler og begrund, hvorfor netop disse regler er vigtige.

Vælg 3 samtaleregler og kom med forslag til, hvordan I vil arbejde med at lære børnene disse.

Tema 2: Sprogvurderingen som redskab til sprogstimulering

Opgave 2.1

Case:

Anna på 3 år har ifølge sprogtesten behov for fokuseret indsats. Hendes ordforråd, begreber og sprogforståelse er ikke alderssvarende. Anna er normalt begavet, men det er både jeres og logopæd'ens vurdering, at hun er sprogligt understimuleret. I har talt med forældrene om resultatet af sprogtesten, og de fortæller, at de godt er klar over, at Annas sprog ikke er så godt. De har begge en lang arbejdsdag og faren har skifteholdsarbejde. De siger "Vi må indrømme, at der ikke er meget energi tilbage, når vi har fri og vi lader ungerne (Anna og hendes 4 år ældre søster) se meget TV eller spille på iPad'en". Anna kender ikke ordene for særlig mange dyr, farver eller hvad forskellig slags mad eller beklædningsgenstande hedder. I legen får hun ofte en lidt passiv rolle, fordi hun ikke kan bidrage ret meget sprogligt. Anna har hverken bearbejdningsproblemer i forhold til arbejdshukommelse eller nogen form for dysfasi.

- Kom med forslag til, hvordan I kan støtte Annas sproglige udvikling på de tre områder, hvor hun har vanskeligheder (handleplan).
- Opstil konkrete mål for, hvad I gerne vil lære hende
- Diskuter, hvordan I vil måle effekten af sprogstimuleringen
- Diskuter, hvordan forældrene kan inddrages i at støtte Annas sproglige udvikling

Opgave 2.2.

Case:

Palle på 3 år har ifølge sprogtesten behov for særlig indsats. Han har problemer med at fastholde opmærksomheden ved længere sproglige informationer. Hans aktive ordforråd er ikke alderssvarende, men hans passive er. Palle vil gerne bruge sit sprog, men ytrer sig i få, korte og enkle sætninger. Palle har også vanskeligt ved udtalen af især lange ord med mange stavelser. Palles forældre er begge veluddannede og stimulerer ham godt sprogligt både ved at læse for Palle og gennem samtaler. Palles far fortæller, at han selv var længe om at lære at tale flydende og stadig kan kløjs i lange ord. I skolen og under sin uddannelse, måtte han læse en tekst 2-3 gange, hvor andre kunne nøjes med én.

Logopæd'en vurderer, at Palle har behov for at træne sin arbejdshukommelsen samt har arvelig dysfasi i forhold til det ekspressive sprog.

Kom med forslag til, hvordan I kan støtte Palle i den daglige kommunikation (handleplan)

- Opstil konkrete mål for jeres arbejde med Palles sprog
- Overvej, hvordan I kan se om jeres indsats hjælper Palles sprog

Tema 3. Samarbejde med forældre, kolleger og logopæd/talepædagog

Omkring samarbejde med forældre og logopæd er temaet er dækket ind via opgave:

1.1.5, 1.3.1, 1.3.2, 1.3.3, 1.4.2, 1.4.3 og 2.1.

Supplerende kan følgende mere overordnede opgaver stilles:

Opgave 3.1.

Undersøg, hvordan daginstitutionernes samarbejde med logopæd/talepæd er organiseret i jeres kommuner

Sammenlign ordningerne og diskuter fordele og ulemper

Giv eksempler på situationer, hvor I har haft behov for logopæd/talepædagogens støtte og vejledning. Fik I den og hvordan brugte I den?

Opgave 3.2.

Del jeres erfaringer med samarbejde med forældrene omkring børn med sproglige vanskeligheder. Saml erfaringer op:

- Det gode samarbejde
- Samarbejde som har været svært, hvad var udfordringerne?
- Hvordan har det gode eller svære samarbejde påvirket barnets sproglige udvikling?

Opgave 3.3.

Hvordan er det kollegiale samarbejde omkring børn med sproglige udfordringer organiseret i jeres daginstitution?

Hvordan deler I jeres iagttagelser omkring barnets sprog?

Diskuter betydningen af, at alle omkring barnet støtter barnets sprog

5. Litteraturliste mv.

På emu.dk findes fortløbende forskningsresultater, publikationer, undervisnings- og inspirationsmaterialer, som er udviklet som understøttende materiale til den styrkede pædagogiske læreplan – herunder særligt materiale der handler om sprogstimulation, kommunikation og sprog.

https://arkiv.emu.dk/soegning/sprog?f%5B0%5D=field_omraade%3A20681

www.emu.dk/omraade/dagtilbud

Det er vigtigt at man som underviser tager afsæt i ovenstående, da det anvendes fortløbende i de generelle strategiske kompetencemæssige indsatser for pædagogisk personale i kommuner rundt i landet.

Thomsen, P., 2015, *Barndomspædagogik i dagtilbud*. Cecchin, D. (red.). København: Akademisk Forlag, s. 99-126 (Fagbog til specialiseringen).

Thomsen, P. & Esbensen, A., jun. 2013, i: *Dansk Audiologopaedi*. 49, 2, s. 5-23 19 s.

Louise Bjar og Caroline Liberg

Børn udvikler deres sprog sammenfatter aktuel forskning inden for børns sprogudvikling, Gyldendal .2004

Lone Sundahl Olsen & Kristine Jensen de López: SLI ER MERE END BLOT FORSINKET UDVIKLING AF SPROGLIGE FÆRDIGHEDER i Psyke & Logos, 2010, 31 <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/8471>

Sprogvurderinger af 3-årige Erfaringer og perspektiver, Danmarks Evalueringsinstitut, 2007

John Maul, TEMA'er I sprog- og talevanskeligheder hos børn, Specialpædagogisk Forlag, 1998

<https://www.kl.dk/kommunale-opgaver/boern-og-unge/dagtilbud/sprogvurderinger/>

<https://politiken.dk/viden/art4738606/Pigers-hjerner-er-bedre-til-sprog>

<https://www.youtube.com/watch?v=zV9QURPxufA>

<http://sprogkiosken.dk/2014/11/14/sprogvanskeligheder/>

Tre ud af fem børn med sprogproblemer overses (artikel fra Evalueringsinstituttet)

<https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/boern-sprogproblemer-overses>

Dorthe Bleses, Anders Højen, Peter Jensen mfl.; Metaanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5 årige børn, Aarhus BSS, Rambøll, feb. 2017.

Mathilde Weirsøe, Pædagogers engagement kan bryde sociale arv, Asteriks september 2012. (artikel)